

СОВРЕМЕННАЯ НОН-ФИКШН ДЛЯ ДЕТЕЙ: СТРУКТУРНЫЕ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Исследуются сущностные характеристики нон-фикшн для детей, или познавательной книги. Основное социально-функциональное назначение ее заключается в том, чтобы помочь юному читателю в освоении познавательного материала, удовлетворении разнообразных когнитивных потребностей, сопровождающих его взросление и социализацию. Познавательная книга может быть дифференцирована на научно-художественную, научно-познавательную, справочную, развивающую. Каждый подвид имеет конкретные информативно-коммуникативные задачи.

MODERN NON-FICTION FOR CHILDREN'S: STRUCTURAL AND FUNCTIONAL FEATURES

The essential features of non-fiction book for children (or cognitive book) are researched. The main social and functional destination of the cognitive book is the following: to help the young reader learn informative material and to activate informative processes characteristic of the child's growing up and socialization. The cognitive book has several subtypes, such as scientific and artistic, scientific and cognitive, reference, practical and developing. Each of these subtypes has its own communicative and informative aims.

Стаття надійшла 08. 11. 2011

УДК 087.5+159.922.7

М. С. Компанович

Українська академія друкарства

ДИТЯЧЕ ЧИТАННЯ В АСПЕКТІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сформульовано завдання та функції дитячого читання, визначено основні проблеми культурно-видавничої сфери, спричинені вторинністю дитячого читання в суспільстві.

Дитина-читач, видавнича сфера, соціальні групи читачів, гендерні та вікові позиції, процес читання, типологія читацької діяльності, кількісні показники читання, техніка читання, соціокомунікативні функції та проблеми

Задоволення та стимулювання читацьких потреб — це невід’ємні аспекти культурного життя суспільства. Ключову роль у цьому процесі відіграє видавнича продукція. Тому необхідним є формування позитивного іміджу дитячого читання як невід’ємної складової розвитку та соціалізації дитини як особистості в навчальному та дозвільному процесах, виховання бібліографічної та читацької культури в роботі з книгою змалку, як наслідок оволодіння навиками користування супроводжувальними елементами тексту.

Проблеми дитячого та підліткового читання в суспільстві досліджують українські науковці в різних сферах: видавнича справа — Е. І. Огар «Дорослі» проблеми дитячої книги, або чому діти не читають», «Читацька аудиторія — діти», М. Славова «Попелюшка літератури: Теоретичні аспекти літератури для дітей», Л. І. Беленька «Основні фактори міжособового спілкування і читання дітей», Буженко Т. «Дитина і світ героїчного»; психологія та педагогіка — Т. Долбенко «Проблеми вікових і психологічних особливостей підлітків-читачів у 90-х роках ХХ ст. у системі активності їхньої пізнавальної діяльності», В. Д. Бочковський, Л. М. Болавук «Психологічні чинники та бібліотечно-педагогічні умови підвищення читацької активності та культури школярів»; бібліотекознавство та бібліографознавство — Г. Рабінович «Психолого-педагогічні дослідження», В. Черноус «Діти, книга, читання: погляд на проблему».

Розглядаючи процес читання літератури як необхідний вид діяльності дитини, можна виокремити основні типологічні ознаки та відмінності читання дітей різних вікових груп, а також в межах одного віку. На базі наукових досліджень і гіпотез досить часто оперують такими типологічними поняттями читацької діяльності, як вік дитини, сприймання прочитаного та відношення до нього. Ці типологічні ознаки не є самостійними, а тісно взаємодіють і переплітаються в процесі читання, відображаючи категорії читачів. Кожен віковий етап характеризується не простою сукупністю окремих фізіологічних і психологічних особливостей, а й своєрідністю певної цілісної структури особистості. Л. Божович дала детальне визначення вікової градації дитини-читача, яким послуговуються психологи, педагоги, видавці та бібліотекарі. Це такі вікові типи: дитячий (6–9 р.); перехідний від дитячого до підліткового (10–11 р.); підлітковий (12–13 р.), перехідний від підліткового до юнацького (14–15 р.). Вони, дещо відмінні від традиційних, прийнятих психологами на загальних засадах без урахування читацьких потреб [2, с. 95–98].

У 90-х роках минулого століття в Україні виокремлювалися загальні підходи до типологізації дітей-читачів — за принципом розділення їх на групи за відмінними характеристиками, що забезпечувало стійку та послідовну класифікацію індивідів відповідно до певних груп. Ця диференціація читачів велася в трьох аспектах: соціологічному, психологічному, соціально-психологічному [3, с. 48–74]. У межах соціальної групи поділ здійснювався за ознаками гендерної та вікової позицій. Соціологами введено таку понятійну категорію, як «читацька активність» та групування читачів за цією ознакою в межах кількісних показників читання «активних», «неактивних» та «пасивних». У цих групах діють такі принципи поділу, як тематична різнобічність читання, частотність звернення до типологічно різних видань, ставлення дитини до книги за аналогією до інших джерел інформації. У контексті психологічного вивчення дитини-читача оперуємо тісно пов'язаними поняттями потреб і зацікавлення, мети та мотивів діяльності особистості дитини. Сукупність усвідомлених дитиною потреб, інтересів, почуттів, переконань створюють мотивацію до читання [5,

с. 8–13]. Дитяче читання та його зміст є віддзеркаленням суспільних процесів, відсутність бажаної за тематикою книжкової продукції гостро переходить у небажання дитини задовольнитись тим, що їй пропонують. Існує велика відмінність між реальним і бажаним читанням. Сьогодні з точки зору наукових поглядів усіх сфер діяльності відсутність мотивації дитини до читання є найгострішою проблемою. Особливо це стосується підліткової читацької аудиторії, де найчастіше спостерігається перехід у «пасивну» категорію, як наслідок — відповідь попиту з боку читача.

Загальнонауковим принципом формування основних завдань читацьких навичок дитини є:

1. **Техніка читання** — виразність, усвідомленість, граматична та стилістична правильність. У межах видавничої компетентності часто постає проблема грамотності текстів, адресованих дітям, незважаючи на віддану віру читача у вірцевість друкованого слова. Іноді видавництва ставляться не сумлінно до роботи над дитячою продукцією, не враховуючи рекомендацій щодо структурування тексту, довжини та наповнення синтаксичних конструкцій.

2. **Культура читання** — уміння дитини застосовувати подані в книзі відповідно до її читацьких і вікових потреб супроводжувальні елементи основного тексту. Використовуються різні за тематичною та типологічною приналежністю видання: періодичні, книжкові, довідкові, пізнавальні, художні. Часто виникає проблема відсутності в дитячій книзі необхідних супроводжувальних елементів, що ускладнює роботу дитини з книгою. Особливо це стосується пізнавальних видань, де переважно вміщення покажчика є невід'ємним елементом, відсутність якого дезорієнтує дитину в тексті і призводить у подальшому до невміння вже в навчальному процесі користуватися науково-двідковим апаратом.

3. **Мотивація до читання** — створення та розвиток різноманітних заходів. Видавничою сферою ініційовані відкриті бесіди з авторами і «героями», залучення освітньої сфери не лише до програмного читання, як правило, авторів-класиків, а також до стимулювання самостійної роботи дитини з книгою, піднесенням у свідомості читачів належного культурного рівня сучасних творів. Важливим чинником є надання маленькому читачеві з боку бібліотечних працівників рекомендацій щодо вибору книги, поліпшення якості читання, звертаючись до різних інформаційних фондів, а також вироблення в дитини вміння грамотно користуватись допоміжними аудіовізуальними засобами.

Серед засадничих соціокомунікативних **функцій дитячого читання** виокремлюємо наступні.

1. **Пізнавально-інформаційна**, метою якої є засвоєння дитиною-читачем змісту книги, формування ставлення її до видавничої продукції, засобів комунікації. Динамічне сприйняття дитиною тексту має ряд стадій. Забезпечення виконання цієї функції залежить від багатьох чинників видавничого втілення: якості твору, його відповідності чи невідповідності досвідові і рівневі розвитку читача; співзвучності або неспівзвучності читаного твору настроєві й установ-

кам, очікуваним на цей час; задіяності суб'єкта сприйняття, його читацького досвіду і літературно-художнього смаку; естетичних потреб. Тематика та зміст творів повинні відображати різні сторони життя й діяльності дитини, сприяти розширенню її світогляду, поповненню її знань, засвоєнню найважливіших загальнолюдських цінностей.

2. *Навчально-комунікативна* — полягає в тому, що дитяча книга впливає на соціалізацію дитини в суспільстві, сприяє оволодінню нею необхідними навиками, створює підґрунтя для подальшого навчання. Тому в процесі пізнання життя проходить виховання, формується ставлення до життя через комунікацію дитини-читача з книгою. Оскільки формування уявлень, образів, ідей є метою навчання, то книга — основний інструмент в освіті та вихованні дитини. Забезпечуючи навчально-комунікативну функцію, слід керуватися такими формами роботи з книгою: *навчальною, конструктивною, творчою*. Опрацювання книги з метою навчання дитини поділяються на *логічні та оперативні*. Вони забезпечують усвідомлення й осмислення прочитаного тексту, розуміння та визначення головної думки, поглиблення набутих знань і застосування їх практично. *Комунікативна* робота з книгою поділяється на *аналітичну, синтетичну, аналітико-синтетичну* [4, с. 92–94]. Унаслідок цього задовольняються ключова потреба осмислення інформації, виявлення суттєвих ознак явищ і фактів та пояснення їх. Серед цього типу впливів виокремлюють завдання на з'ясування нового пізнавального матеріалу; виявлення фактів або явищ; аналіз окремих фактів чи явищ, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання пізнавальних запитань. До творчих аспектів роботи з книгою відносимо порівняльно-конкретизуючі, конкретизуючі та узагальнюючі форми які закладають вміння самостійно реалізувати набуті навики.

3. *Естетична* — являє собою формування певного ставлення дитини до дійсності. У процесі естетичного пізнання набувається орієнтація особистості в світі естетичних цінностей згідно з уявленнями, що склалися в суспільстві. Дослідники зазначають, що діти різного віку сповнені благородних прагнень до великих справ, пріоритет в яких мають дорослі. У ранньому віці дитині достатньо копіювати заняття дорослих. Однак після шести років їхнє уявне життя частково відокремлюється від їхнього реального життя. Вони повинні пройти через стадію захоплення історіями про надлюдські сили, які допомагають перемогти добру. Відтак вони переходять до читання складнішої і витонченішої літератури. Бажання читати комікси, детективи і фантастику не перешкодить тому, аби в дитини розвинувся літературний смак, звісно, якщо в неї його розвивати. Характерною ознакою є те, що художній текст виступає як особлива форма засвоєння соціального досвіду, а читання — як досвід осягнення невідомого. Розуміння змісту тексту — ключова ланка у визначенні побудови і структурних особливостей читацької діяльності дитини, особлива психологічна реальність, яка включає в себе роботу мотиваційних, ціннісно-змістових структур, зусилля свідомості. Здібність дитини-читача до естетичного сприйняття літератури пов'язана з розвитком певних психологічних рис:

емоційної сфери, уяви, мислення. Повноцінність сприйняття літератури як особливого виду мистецтва неможливе без емоційного «вживання» в художній образ. Проте це лише одна ланка сприйняття. На її основі відбувається розуміння прочитаного та зіставлення його з життям. Психологічне підґрунтя цього процесу полягає в здатності дитячого мислення вибудовуватись на основі чуттєвого відображення світу, тобто образи чуттєвого пізнання стають «матеріалом», за допомогою якого тільки й може здійснюватися відображення на рівні мислення [1, с. 7–10]. Звідси завдання виховання — досягти органічної єдності емоційного та інтелектуального, виникнення думок і почуттів в їх цілісно-духовній єдності. Йдучи за автором, проймаючись його естетичним відношенням до дійсності, діти-читачі самі стають творцями, бо автор пробуджує й активізує їхній запас схожих уявлень, власний досвід, життєві асоціації. Естетичне сприйняття не є віковою характеристикою читача, воно притаманне дитині будь-якого віку, хоча й різниться, це — індивідуальний творчий процес засвоєння художнього тексту.

1. Боговарова О. Активне раціональне читання / О. Боговарова // Психолог. — 2005. — Січ. (№ 3). — С. 7–10. 2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Божович Л. И. — М., 1968.— 112 с. 3.Беленькая Л. И. Психолого-педагогические особенности методики в библиотечковедческих исследованиях детского чтения: методолог. рекомендации. — М.: Книга, 1975. — С. 48–74 с. 4.Чепелева Н. В. Технології читання / Н. В. Чепелева. — К.: Главник, 2004. — 96с. — (Психолог. інструментарій). — Бібліогр.: С. 92–94. 5. Черноус В. Діти, книга, читання: погляд на проблему / В. Черноус // Світ дит. б-к. — 2005. — № 4. — С. 8–13.

ДЕТСКОЕ ЧТЕНИЕ В АСПЕКТЕ СОЦИАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Сформулированы задачи и функции детского чтения, определены основные проблемы культурно-издательской сферы, вызванные вторичностью детского чтения в обществе.

CHILDREN'S READING IN TERMS OF SOCIAL COMMUNICATION

The article is to formulate objectives and functions of children's reading, the main problems of cultural and publishing sector caused the decline and secondary children's reading in society.

Стаття надійшла 31.10.2011

ВАЖЛИВІ ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНІ ПИТАННЯ
ТА МОЖЛИВІ НАПРЯМИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

УДК 330.837

А. М. Штангрет

Українська академія друкарства

**ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ
ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ**

Визначено складові та охарактеризовано процес формування людського капіталу як ключового ресурсу економіки знань.

Економіка знань, людський капітал, інформація, знання

Сучасний етап розвитку передових країн світу з притаманними їм ознаками економіки знань характеризується посиленням їх конкурентної позиції в світовому економічному просторі, що зумовлено зростанням добробуту населення, пріоритетною увагою й стимулюванням розвитку освіти, НДДКР та інновацій, ІКТ і високотехнологічних секторів економіки. Усе це забезпечує розроблення та виготовлення наукоємної продукції, в якій домінуючою є частка людського капіталу. Людський капітал вважається найвагомішим ресурсом, котрий забезпечує розвиток нових знань, ефективне використання лімітованих ресурсів, а в результаті уможлиблює безпечний розвиток людського суспільства.

Питання формування «контурів» економіки знань, особливостей і передумов її виникнення, сутності знання як економічного ресурсу знайшли своє відображення в працях вітчизняних і закордонних авторів О. Антипиної, І. Астахової, С. Архієреєва, Д. Белла, А. Варшавського, Ю. Васильчука, Е. Вільховченко, А. Гальчинського, В. Гейця, Дж. Гелбрейта, Г. Григоряна, П. Дракера, Г. Задорожного, В. Іноземцева, Р. Інлегарта, М. Кіма, М. Мелоуна, В. Осецького, Н. Приходько, Т. Сакаїї, В. Стюпіна, Е. Тоффлера, Ф. Фукуями, А. Чухна, Л. Едвінсона та інших.

Метою даної статті є узагальнення наукових напрацювань і визначення на їх основі суті та процесу формування людського капіталу.

Найвагоміший ресурс економіки знань людський капітал ґрунтується на систематичному генеруванні нових знань, стимулює та забезпечує появу новітніх технологій, які сприяють розвитку соціальної, економічної, гуманітарної, культурної й інших сфер суспільного життя. Сьогодні людський капітал виконує функцію рушійної сили суспільного прогресу, а відтак потребує особливої уваги на усіх рівнях управління.

Сучасне трактування поняття «людський капітал» доволі неоднозначне. Так, відомі дослідники С. Фішер, Р. Дорнбуш, К. Шмалензі людським капіта-